

ІСТОРІЯ КАФЕДРИ БІОЛОГІЇ ТА ЕКОЛОГІЇ ПРИКАРПАТСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ. ДЕСЯТЬ РОКІВ ПОСТУПУ.

В. І. Парпан, А. Г. Сіренко, Н. В. Шумська, В. М. Случик, Н. Л. Антків

Кафедра біології та екології була створена в Прикарпатському університеті імені Василя Стефаника у вересні 1998 року під назвою „кафедра біології”. Шість років наш університет працював без біологічної спеціальності. У нинішньому світі біологія як комплекс наук вважається найбільш перспективним напрямком пізнання. Тому сучасний університет не може обійтися без підготовки спеціалістів цього напрямку і без наукових досліджень, наукових шкіл біологічного спрямування. Оскільки статус класичного університету наш навчальний заклад здобув ще у 1992 році в річницю незалежності України було прийнято рішення відкрити в Прикарпатському університеті напрям підготовки „біологія”. 1 вересня 1998 року в університеті завдяки зусиллям ректора університету академіка Кононенка В. І. та доктора біологічних наук Парпана В. І. була заснована кафедра біології. Кафедру біології очолив доктор біологічних наук Парпан В. І. Було здійснено набір студентів на спеціальність „біологія” – 61 абітурієнт став студентом університету денного відділення. Через рік у 1999 році було відкрито заочне відділення цієї спеціальності. З року в рік кількість студентів зростала. Керівництво університету для потреб спеціальності виділило новий корпус. У 2002 році від кафедри біології відокремилась нова кафедра – кафедра біохімії, яку очолив доктор біологічних наук професор Лушак В. І. Того ж року при кафедрі біології відкрили спеціальність „лісове і паркове господарство” і вона була перейменована на кафедру біології та лісознавства. Пізніше, у 2006 році співробітниками кафедри була заснована кафедра лісознавства яку очолює кандидат біологічних наук, доцент Гайдукевич М. Є. У 2008 році цю кафедру очолив доктор сільськогосподарських наук професор Калущий І. Ф. У 2004 році при кафедрі біології була відкрита спеціальність „екологія”. У зв’язку з цим у 2006 році кафедра була перейменована на кафедру біології та екології. У цьому році в Прикарпатському національному університеті імені Василя Стефаника був створений Інститут природничих наук який очолив професор Кланічка В. М. Інститут об’єднав спеціальності „біологія”, „екологія”, „Лісове і паркове господарство”, „агрохімія і ґрунтознавство”, „хімія”, „фізика”, „радіофізика”.

На кафедрі біології та екології з самого початку її створення були розпочаті наукові дослідження, наступних напрямків: дендрологія, лісознавство, ботаніка, флористика, фауністика, орнітологія, ентомологія, популяційна біологія, генетика (в тому числі цитогенетика і популяційна генетика), фізіологія рослин, екологія (в тому числі радіоекологія). Багато наукових досліджень проводяться на базі Ботанічного саду Прикарпатського національного університету, який був заснований на базі дендропарку Прикарпатського університету. На сьогодні на території ботанічного саду зростає 155 видів і 27 форм деревних рослин. У ботанічному саду проводяться дослідження інтродукції та акліматизації різних видів рослин, вивчення проблем культивування лікарських рослин, проблем озеленення урбоєкосистем, селекції. На сьогодні ботанічний сад є природною лабораторією вивчення сукцесій, місцем проведення навчальних практик з ботаніки, зоології, екології. На базі ботанічного саду студентами університету виконуються курсові, кваліфікаційні та дипломні роботи. У ботанічному саду Прикарпатського університету було виведено 16 нових сортів сільськогосподарських культур, ведеться робота щодо відтворення еліти районуваних сортів і зернобобових культур із застосуванням індивідуального добору, внутрішньосортowego схрещування й виховання та сівки насінням з різних агроєкологічних зон.

На кафедрі біології та екології на сьогодні працюють 2 доктори наук, 6 кандидатів наук, функціонує аспірантура. У 2006 році була відкрита магістратура.

На кафедрі біології та екології у 2000 році був започаткований зоологічний музей. Протягом 2000-2008 років в зоологічному музеї створені наукові та музейні ентомологічні колекції, що нараховують більше 16 000 екземплярів комах з фауни України. Загалом у фондах музею є понад 800 видів комах. В зоологічному музеї ведуться наукові роботи по вивченню фауни Syrphidae, Noctuidae (s. l.), Geometridae, Tentredinidae, Carabidae, Cerambycidae, Tachinidae, Trichoptera Українських Карпат, проводяться дослідження природних та напівприродних популяцій комах, дослідження мікроеволюційних процесів, впливу інсектицидів на популяції комах та інші зоологічні дослідження. Керує роботою зоологічного музею кандидат біологічних наук, доцент Сіренко А. Г. Щороку на кафедрі біології та екології організовуються наукові експедиції з метою поповнення фондів музею, збору матеріалу для наукової роботи аспірантів та студентів. Музей використовується для навчальної роботи студентів при вивченні різних спецкурсів із зоології. Крім колекцій комах Палеарктики в музеї представлені колекції тропічних комах, що були створені завдяки міжнародній співпраці із закордонними спеціалістами.

На кафедрі створена науково-дослідна ентомологічна проблемна група, працює студентський гурток ентомології.

За час існування кафедри розпочато формування наукового та навчального гербарію, який налічує понад 15 тисяч гербарних зразків з території області та суміжних територій, проводиться робота щодо впорядкування гербарію, визначення рослин та створення їх каталогу, у тому числі, і електронного варіанту.

Розпочато роботу щодо складання конспекту флори Івано-Франківської області, продовжується формування кадастру рідкісних та зникаючих видів рослин Івано-Франківщини.

На кафедрі працює студентська проблемна група з флористичних досліджень на території Івано-Франківщини, а також флористичний науковий гурток.

В межах науково-дослідної теми: "Вивчення та збереження біотичного різноманіття Північно-східного мегасхилу Українських Карпат" співробітниками кафедри, аспірантами та студентами здійснюється вивчення флори та рослинності Івано-Франківщини; проводяться дослідження фіторізноманіття в межах територій та об'єктів існуючого природно-заповідного фонду області, пошуки нових місцезростань рідкісних та зникаючих видів рослин. Проведено ряд наукових експедицій, в тому числі разом зі студентами, в різні райони області, зібрано значний фактичний матеріал.

У 2004 році була створена лабораторія експериментальної біології та заповідної справи. В цій лабораторії проводяться наукові дослідження по наступних наукових напрямках:

1. Моніторинг екологічної ситуації на території Івано-Франківської області.
2. Аналіз інформації та прогноз екологічного стану довкілля.
3. Екологічний моніторинг ґрунтів природно-заповідних територій Івано-Франківської області.
Проведення спостережень в межах впливу сільськогосподарських та промислових об'єктів області.
4. Організація комплексного екологічного моніторингу в межах міста та околиць Івано-Франківська.
5. Вивчення фізіолого - біохімічних механізмів стійкості рослин до впливу абіотичних та біотичних факторів навколишнього середовища.
6. Розробка методів визначення морозостійкості озимого ріпаку.

Протягом навчального року проводяться наступні лабораторні роботи із фізіології рослин згідно з доведеним навчального плану за темами: Фізіологія рослинної клітини; Водний режим рослин; Фотосинтез; Ріст та розвиток рослин; Дихання рослин; Рухи рослин; Стійкість рослин; лабораторні заняття із мінерального живлення та біології ґрунту для студентів усіх спеціальностей Інституту природничих наук.

На базі лабораторії експериментальної біології та заповідної справи виконуються курсові, бакалаврські та дипломні роботи з фізіології рослин та екології, а також кандидатська дисертація аспіранта Миленької М.М.

Перший випуск спеціалістів-біологів відбувся у 2003 році. Дипломи спеціаліста-біолога отримали 40 випускників. В наступні роки відбулись ще 5 випусків спеціалістів та 2 випуски магістрів.

У 2000 році на кафедрі біології та екології почав видаватися „Вісник Прикарпатського університету. Серія біологія”. На сьогодні вийшло друком 12 номерів цього журналу. У „Віснику” публікуються наукові статті напрямків „Ботаніка”, „Зоологія”, „Біохімія”, „Генетика”, „Анатомія і фізіологія людини і тварин”, „Екологія”, „Палеонтологія”, „Агрохімія”. У цьому журналі публікуються результати наукових досліджень викладачів, аспірантів та студентів університету.

Кафедра біології та екології здійснює наукову співпрацю з низкою наукових та природоохоронних установ України: Карпатським природним національним парком, із заповідником „Горгани”, Карпатським біосферним заповідником, з Інститутом гірського лісівництва імені П. Пастернака, з Івано-Франківським інститутом агропромислового виробництва Української академії аграрних наук, Івано-Франківським краєзнавчим музеєм, з Івано-Франківським державним медичним університетом та ін.

Кафедра брала участь у цілій низці різних наукових проектів та програм, зокрема в проєкті „Верховина” по проблемах трансграничної охорони природи Карпат, у програмі вивчення та охорони пралісових екосистем Українських Карпат, у програмі дослідження біорізноманіття флори і фауни північного мегасхилу Українських Карпат. В рамках виконання цих наукових проєктів в 2002-2006 роках здійснювались наукові експедиції в різні гірські райони, в тому числі дослідження проводились на гірських масивах Чивчини, Чорногора, Горгани, Мармароси та ін. Досліджувалась флора і фауна, біорізноманітність, фітоценози. В рамках проєкту „Верховина” почалась наукова співпраця зі спеціалістами-ентомологами з Фінляндії з Музеєм природної історії Хельсінкського університету. Зокрема були розпочаті спільні дослідження по вивченню лепідоптерафауни Українських Карпат. У 2004 році розпочалась співпраця з провідним спеціалістом в галузі сирфідології Поповим Г. В. по дослідженнях сирфідофауни Українських Карпат.

Протягом 10 років роботи співробітники кафедри біології та екології опублікували більше 400 наукових праць в тому числі видали друком і були співавторами 19 монографій (зокрема: Козак І. та Парпан В. „Екологічна лісова комп'ютерна модель Forkome”, Сіренко А. Г. „Центромера і рак”, Гуцуляк Г.Д., Парпан В.І., Шпарик Ю.С. та ін. „Засади сталого розвитку Косівщини”, Яцик Р.М., Дейнека В.М., Парпан В.І. та ін. „Лісові генетичні ресурси та селекційно-насінницькі об'єкти Львівщини”, колективні монографії „Мій рідний край – Прикарпаття”, „Історія Осмолодської пуци”, „Українские Карпаты. Природа. Лесной фонд”, „Природно-заповідний фонд Івано-Франківської області. Реєстр-довідник”, „Екологія та оптимізація природокористування”, „Галицький регіональний ландшафтний парк”, „Природно-заповідні території та об'єкти Івано-Франківщини” та ін.)

Кафедра веде наукове співробітництво з різними закордонними міжнародними установами, зокрема з Інститутом лісу і лавин (Швейцарія), з лісоохоронними установами республіки Чехія, з Музеєм природної історії Хельсінкського університету та ін.

На сьогодні викладачі кафедри біології та екології забезпечують в Прикарпатському університеті викладання наступних дисциплін і спецкурсів: зоологія, ботаніка, альгологія, мікологія, екологія, дендрологія, глобальна екологія, популяційна біологія, ентомологія, радіобіологія, радіоекологія, біологія індивідуального розвитку, генетика, фізіологія рослин, фауністика, охорона біорізноманіття, генна інженерія та ін. До всіх дисциплін розроблені робочі програми, тексти лекцій, методичні вказівки для студентів. Було опубліковано більше 10 різних навчальних посібників і курсів лекцій з різних дисциплін: з генетики, ентомології, біології індивідуального розвитку, радіобіології, генної інженерії. Працівниками кафедри оформлено три навчальних кабінети з ботаніки, зоології та екології. Навчальний процес студентів забезпечений різноманітною апаратурою, мультимедійними проекторами, препаратами, колекціями. На кафедрі функціонує очна і заочна аспірантура зі спеціальності „екологія”, що дозволяє готувати фахівців найвищої категорії.

Науковою роботою на кафедрі кожного року активно займаються понад 100 студентів, які на основі своєї наукової роботи пишуть магістерські, дипломні і кваліфікаційні роботи. Щороку проводиться звітна наукова конференція викладачів і студентів де обговорюються результати найкращих наукових робіт. Студенти публікуються в різних наукових журналах і збірниках в тому числі в щорічному збірнику студентських наукових праць „Еврика”, що видається в Прикарпатському національному університеті та „Віснику Прикарпатського університету. Серія біологія”.

Кафедра біології та екології в майбутньому планує розширити коло наукових досліджень щодо вивчення впливу антропогенного тиску на екосистеми Карпат і Передкарпаття та моніторингу екосистем нашого регіону.

Парпан В. І. – доктор біологічних наук, професор, завідувач кафедрою біології та екології Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника.

Сіренко А. Г. – кандидат біологічних наук, доцент кафедри біології та екології Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника.

Шумська Н. В. – кандидат біологічних наук, доцент кафедри біології та екології Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника.

Случик В. М. – кандидат біологічних наук, доцент кафедри біології та екології Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника.

Антків Н. Л. – асистент кафедри біології та екології Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника.